

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 10 (2003)

Διακυβέρνηση

Nancy L. Rosenblum, Robert C. Post (eds.), *Civil society and government*

Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος

doi: [10.12681/sas.710](https://doi.org/10.12681/sas.710)

Copyright © 2015, Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κωτσονόπουλος Λ. (2015). Nancy L, Rosenblum, Robert C. Post (eds.), *Civil society and government*. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 10, 275–278. <https://doi.org/10.12681/sas.710>

(τρίτη ομιλία). Τα τρία αυτά δοκίμια είναι άνισα μεταξύ τους – το δεύτερο είναι περισσότερο πρωτότυπο και θα τολμούσαμε να πούμε πιο σημαντικό. Όμως και τα τρία δοκίμια αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα της πολύπλευρης συνεισφοράς του συγγραφέα στη νομική επιστήμη, αλλά και στον ευρύτερο χώρο των κοινωνικών επιστημών και της φιλοσοφίας.

Ασπασία Τσαούση

Σημειώσεις

1. Πρόκειται για την κανονιστική εκδοχή του περιήφμου 'θεωρήματος του Coase'. Βλ. Ronald H. Coase, 'The Problem of Social Cost', 3 *Journal of Law and Economics* 1 (1960).

2. Η παρούσα έκδοση δημοσιεύθηκε με την επιμέλεια του τμήματος ΜΙΘΕ.

3. Ο Gary Becker αναγορεύθηκε επίσης επίτιμος διδάκτορας του τμήματος ΜΙΘΕ στις 11/9/2002.

4. Ανάμεσά τους η περισσότερο βαρύνουσα είναι ότι οι πραγματιστές δικαστές που αποφασίζουν να υιοθετήσουν μια καινούρια ιδεολογία θα υπερβούν το δεδικασμένο, την πάγια νομολογία, 'και άλλα φορμαλιστικά εμπόδια', ακριβώς όπως έκαναν οι Γερμανοί δικαστές επί Χίτλερ.

Nancy L. Rosenblum, Robert C. Post (eds.), *Civil society and government*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2002, 408 σελ.

Ο παρών συλλογικός τόμος πραγματεύεται, με διαλεκτικό τρόπο, τη σχέση κοινωνίας πολιτών και κυβέρνησης, όπως αυτή διαμορφώνεται στο πλαίσιο των κυριότερων ρευμάτων σκέψης της πολιτικής θεωρίας και θεολογίας. Η ανάλυση που πραγματοποιείται επιδέχεται δύο διαφορετικές αναγνώσεις. Η πρώτη ανάγνωση ακολουθεί τη σειρά παρουσίασης των κειμένων. Αυτά διακρίνονται σε κείμενα όπου η σχέση γενικού – ειδικού (particular) αναλύεται υπό το πρίσμα θεωρητικών ρευμάτων των οποίων οι καταβολές εντάσσονται στο ευρύτερο διαφωτιστικό επιχείρημα και σε κείμενα όπου η ανάλυση διεξάγεται υπό το φως πνευματικών παραδόσεων θεμελιωμένων σε μία υπερβατική αλήθεια. Η δεύτερη ανάγνωση βασίζεται κατ' αρχάς στην παρακολούθηση της ιστορικής διαμόρφωσης των όρων συγκρότησης του υπό διαπραγμάτευση διπόλου, όπως αυτό αναπτύσσεται στην παράδοση του φυσικού δικαίου (R. B. Miller vs W. M. Sullivan) και του χριστιανισμού (J. A. Coleman vs M. L. Stackhouse). Εν συνεχεία οι όροι αυτοί υποβάλλονται στη βάσανο του κλασικού φιλελευθερισμού (S. Scalet και D. Schmidtz vs T.G.

Palmer), των θεωριών της δικαιοσύνης (W. Kymlicka vs W.A. Galston), της κριτικής θεωρίας (K. Baynes vs S.K. White) και του φεμινισμού (N. L. Rosenblum vs S. M. Okin). Τέλος ερευνάται εάν και κατά πόσο έχει νόημα η εξεταζόμενη διάκριση στον ιδουαϊσμό (N. J. Zohar vs D. Biale), στον ισλαμισμό (J. Kelsay vs F. Kazemi) και στον κομφουκιανισμό (P. Nosco vs H. Rosemont).

Απαραίτητη προϋπόθεση οποιασδήποτε ανάγνωσης είναι η εξοικείωση με τα θεωρητικά εργαλεία που προτείνονται από τους επιμελητές του τόμου. Η όλη προβληματική νοηματοδοτείται από τη διάκριση γενικού (ή κοινού αγαθού/common good) και ειδικού (particular). Έτσι έχουμε την ταυτοδότηση του κοινωνικού υποκειμένου ταυτόχρονα ως πολίτη και ως μέλους μίας εθελοντικής οργάνωσης, ενώ σε θεσμικό επίπεδο υφίσταται η διάκριση πολιτικής κοινωνίας – κοινωνίας πολιτών. Ο δισμός του υποκειμένου σε συνδυασμό με τη θεσμική διάκριση οδηγεί σε προβλήματα οριοθέτησης του δημοσίου και του ιδιωτικού και αυτό επιφέρει ενίοτε καταστάσεις έντασης στον κοινωνικό σχηματισμό. Οι όροι συνύπαρξης γενικού – ειδικού μπορούν να απεικονισθούν ως ένα συνεχές, στη μία άκρη του οποίου βρίσκεται το *modus vivendi* και στην άλλη η συμφωνία (*congruence*). Το πρώτο αναφέρεται ως ο ενδεδειγμένος τρόπος συνύπαρξης σε κοινωνίες διαιρεμένες και ως εκ τούτου αποκλίνουσες από τα γενικά κυβερνητικά προτάγματα, ενώ το δεύτερο ανταποκρίνεται σε περιπτώσεις όπου υπάρχει ευρεία συναίνεση ως προς την αποδοχή της ιδιότητας του πολίτη ως κυρίαρχης ταυτότητας.

Η ιστορική διαμόρφωση του δίπολου γενικού – ειδικού παρουσιάζεται μέσα από τα κείμενα που αναφέρονται στη χριστιανική παράδοση και το φυσικό δίκαιο. Αρχικά εξετάζεται η διάκριση που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο του φυσικού δικαίου, ανάμεσα στον παραδοσιακό (αρχαίο και μεσαιωνικό) πόλο, ο οποίος προκρίνει την ύπαρξη γενικών αξιών που συμπικνώνονται στην έννοια του νόμου όπως αυτή διατυπώνεται στη διδασκαλία του Ηράκλειτου, και στον φιλελεύθερο πόλο όπου αναδεικνύεται η σημαντικότητα των ατομικών δικαιωμάτων.

Ενδιαφέρουσα διάσταση αναφορικά με την συνύπαρξη γενικού – ειδικού προσδίδει η συζήτηση για τον καθολικισμό (Coleman) και τον προτεσταντισμό (Stackhouse), ιδίως όσον αφορά τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η Καθολική Εκκλησία προκειμένου να εντάξει στους κόλπους της την κοινωνία πολιτών, επιτυγχάνοντας έτσι την σύζευξη του ειδικού με την υπερβατική αλήθεια.

Τέτοιου είδους απόπειρες εγγράφονται στη σφαίρα της φαντασίας όσον

αφορά την κλασική φιλελεύθερη θεωρία. Τα κείμενα που αναφέρονται σε αυτή τη σχολή σκέψης επιχειρούν να καταδείξουν το πώς η προσήλωση στον εθελοντισμό, δηλαδή στην αδέσμευτη δραστηριότητα, και ο φόβος κατάχρησης από το κράτος της εξουσίας που του έχει εκχωρηθεί, επιδρούν στη διαμόρφωση της σχέσης ιδιωτικού – δημοσίου. Το αποτέλεσμα βέβαια είναι η διατύπωση του αιτήματος για ελαχιστοποίηση της κρατικής δραστηριότητας, πράγμα που θα επέφερε τη μεγιστοποίηση της ατομικής πρωτοβουλίας και, ως εκ τούτου, τη βελτιστοποίηση της κοινωνικής ζωής. Στον αντίποδα βρίσκεται η προσέγγιση του όλου ζητήματος από τη σκοπιά των θεωριών δικαιοσύνης. Έχοντας ως δεδομένο ότι από τον δυνισμό του υποκειμένου και, κυρίως, από τη διαφορά στην απόλαυση κληρονομικών υλικών αγαθών προκύπτει μία ανισότητα στην παροχή των ευκαιριών, μεθοδεύεται από τον κρατικό μηχανισμό η θεμελίωση της αναδιανεμητικής λειτουργίας, η οποία σε συνδυασμό με την κατάλληλη συμπεριφορά των πολιτών (συμμετοχή στην εκλογική διαδικασία) αποσκοπεί στην εξάλειψη της ανισότητας αυτής. Η παρεμβατική δραστηριότητα ανατρέπει τις ισορροπίες μεταξύ δημόσιου – ιδιωτικού, επισημαίνεται όμως η αναγκαιότητα ελέγχου της, ούτως ώστε να αποφευχθεί μία υπερτροφική ανάπτυξη του κράτους σε βάρος της κοινωνικής δραστηριότητας.

Τόσο το φιλελεύθερο όσο και το δικαιοκτικό επιχείρημα υφίστανται την κριτική της κριτικής θεωρίας. Αυτή εκπροσωπείται στο παρόν βιβλίο με ένα κείμενο που παρουσιάζει τη χαμπερμασιανή οπτική της σχέσης δημόσιου – ιδιωτικού. Από τη μία πλευρά έχουμε την κριτική στη διαδικασία της κοινωνικής αναπαραγωγής μέσω της λειτουργίας της ‘αόρατης χείρας’, κριτική που συνδέεται άμεσα με την προβληματική της ‘αποικιοποίησης του βιόκοσμου’. Από την άλλη πλευρά στηλιτεύεται η υπερτροφική ανάπτυξη του κράτους, το οποίο ενίοτε δεσμεύει την κοινωνική δραστηριότητα. Προτείνεται ως λύση ένα μοντέλο αποδεσμευμένης δημοκρατίας (‘two track’ model of deliberative democracy) το οποίο βασίζεται στην αλληλοδιαπλοκή ιδιωτικών και δημόσιων αξιών. Ως αντίλογος σε αυτήν την προσέγγιση προβάλλεται η ‘απομείωση της πολυπλοκότητας’ αναφορικά με το επίπεδο ανάλυσης, ενώ προτείνεται η επιστροφή στις ‘πρώτες ημέρες’ της Σχολής της Φραγκφούρτης. Η συζήτηση των θεωρητικών ρευμάτων που προέρχονται από τη δυτική παράδοση ολοκληρώνεται με τη διαπραγμάτευση των ορίων δημόσιου – ιδιωτικού υπό τη σκοπιά της φεμινιστικής θεωρίας.

Στο τελευταίο μέρος του βιβλίου παρουσιάζεται το ζήτημα του διαχωρισμού δημόσιου – ιδιωτικού και, κατ’ επέκταση, της διάκρισης κοινωνίας

πολιτών – πολιτικής κοινωνίας στις ανατολικές πνευματικές παραδόσεις. Η συγκεκριμένη προβληματική δεν έχει κανένα νόημα στον κομφουκιανισμό, εφόσον στο πλαίσιο αυτής της διδασκαλίας η κοινωνία υποστασιοποιείται σε ένα οργανικό όλο και ανάλογα λειτουργεί. Αντίθετα η κοινοτιστική παράδοση του ιουδαϊσμού καθιστά δύσκολη τη συνύπαρξη μίας παραδοσιακά υπερανεπτυγμένης κοινωνίας πολιτών και ενός μοντέρνου κράτους. Ο ισλαμισμός από την άλλη χαρακτηρίζεται, κατά ένα μεγάλο βαθμό, από τη θρησκευτική δέσμευση σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής δραστηριότητας, οπότε στην περίπτωση αυτή έχουμε την επικράτηση μίας γενικής, υπερβατικά θεμελιωμένης αλήθειας.

Εν κατακλείδι, το παρόν βιβλίο προσφέρει μία ενδελεχή παρουσίαση της συζήτησης που διεξάγεται σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζει η σχέση ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο στη διαμόρφωση του πολιτικού φαινομένου σήμερα. Χωρίς να απορρίπτει τον ρόλο του κράτους, η ανά χείρας μελέτη αναζητά μέσα από τον διάλογο διαφορετικών θεωρητικών παραδόσεων το, θα λέγαμε, κατά Pareto άριστο σημείο ισορροπίας ανάμεσα στην κοινωνική ζωή και στην κυβερνητική παρέμβαση. Πολύ θετικό επίσης είναι το γεγονός ότι η κοινωνία πολιτών δεν τίθεται ως προοπτική μίας εξελικτικής θεωρίας, αλλά αντίθετα παρουσιάζεται ως ένα πολιτικό φαινόμενο που σέβεται τη διαφορετικότητα. Το μόνο αρνητικό σημείο είναι ο αποκλεισμός από τη συζήτηση της μαρξιστικής θεωρίας, η παρουσία της οποίας θα εμπλούτιζε την ανάλυση και θα αναδείκνυε την αναπαραγωγή των σχέσεων ανισότητας στους κόλπους του κοινωνικού σχηματισμού που πραγματοποιείται με τη συνδρομή της κρατικής οντότητας. Τέλος, για να αποδώσουμε τα του Καίσαρος τω Καίσαρι, η διάκριση κοινωνίας πολιτών – πολιτικής κοινωνίας θεμελιώνεται πρωτίστως, με διαφορετική σημασία και προοπτική, στο έργο του Gramsci, γεγονός που φαίνεται να αγνοούν οι επιμελητές του τόμου.

Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος